

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 4 februari 1915 kl. 4 e. m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av väckta motioner angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag rörande förbud mot försäljning och import av rusdrycker under nu rådande ekonomiska kris.

Närvarande: herrar K. G. Karlsson, Nilsson i Bonarp, Ollas A. Ericsson, Eklund, Lyckholm, Antonsson, Bergström, frih. Fleming, Bäckström*), frih. Palmstierna, Jespersen*), Christierson, Sandler, Källman, Jonsson i Hökhult, Johan Östberg, Knaust, Karlsson i Fjäl*), von Hofsten och Jönsson i Revinge*).

*) Icke deltagit i justeringen av betänkandet.

I tvenne likalydande, inom riksdagen väckta motioner, den ena i första kammaren, nr 52, av herr *Carl Gustaf Ekman* m. fl. och den andra i andra kammaren, nr 115, av herrar *Pettersson* i Södertälje och *Källman*, vilka hänvisats till bevillningsutskottet, hava motionärerna, i egenskap av representanter för riksdagens nykterhetsgrupp och i överensstämmelse med därom inom gruppen fattat beslut, hemställt, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning samt framläggande snarast möjligt inför den nu samlade riksdagen av förslag angående förbud mot försäljning och import av rusdrycker, avsett att gälla under nu rådande ekonomiska kris».

I den till stöd för omförmälda hemställen anförda motiveringen, till vilken utskottet tillåter sig hänvisa, omnämna motionärerna ett bebadat Kungl. Maj:ts förslag om utsträckt befogenhet för Kungl. Maj:ts befallningshavande att meddela förbud mot försäljning av alkoholhaltiga drycker. Då ett sådant förslag givetvis äger beröringspunkter med den genom förevarande motioner riksdagens prövning underställda frågan, har utskottet ansett sig böra i korthet redogöra för förarbetena till nämnda förslag, i den mån desamma finnas återgivna i tillgängliga handlingar.

Enligt ett offentliggjort statsrådsprotokoll för den 5 december 1914 omförmälde chefen för civildepartementet, att till honom överlämnats åtskilliga framställningar och petitioner från olika delar av landet, utmynnande i anhållan att under nuvarande allvarliga tider ett allmänt, för hela landet gällande förbud mot försäljning av spritdrycker, vin och öl måtte utfärdas.

Departementschefen erinrade vidare, att enligt gällande brännvins- samt vin- och ölförsäljningsförfordningar Kungl. Maj:ts befallningshavande äger viss befogenhet att meddela förbud mot försäljning av alkoholhaltiga drycker, om oordningar i anledning av sådan försäljning uppkommit eller anledning finnes att befara sådana, men att gällande lagstiftning icke medgiver Kungl. Maj:ts befallningshavande eller annan myndighet befogenhet att meddela dylikt förbud av den anledning, att försäljningen under kristider kan antagas för det allmänna och den enskilde medföra särskilda vådor av ekonomisk eller social art.

Departementschefen anförde härefter:

»Väl uppskattar jag till fullo det behjärtansvärda syftet i de framställningar, vari påyrkas utfärdandet under rådande förhållanden av ett för hela riket gällande förbud mot försäljning av alkoholhaltiga drycker. Jag anser dock tillräckliga skäl ej förefinnas, att under sådana omständigheter som de nuvarande omedelbart företages ett så långt gående ingrepp i näringslivet och den enskildes förhållanden, som ett dylikt allmänt förbud skulle innefatta. De rådande allvarliga förhållandena giva mig emellertid anledning att till övervägande upptaga frågan, huruvida icke en utsträckning av rätten att meddela förbud mot försäljning av alkoholhaltiga drycker kan befinnas påkallad för vissa fall, då de ekonomiska och sociala vådorna av en fri förbrukning av dessa drycker i alldeles särskild grad kunna göra sig gällande. Så synes i främsta rummet vara förhållandet i fall av krig eller vid omedelbar krigsfara. Att för sådana utomordentliga fall utomordentliga åtgärder jämväl i nu förevarande hänseende kunna tänkas erforderliga, synes mig utan vidare uppenbart. Bortsett från dessa fall lär det vara tydligt, att, särskilt om de nu rådande ekonomiska förhållandena förvärras, arbetslöshet och verklig nöd i större omfattning kan uppstå i olika delar av landet. Med hänsyn till de olägenheter av social och

ekonomisk art, som förbrukningen av alkoholhaltiga drycker under sådana omständigheter kan medföra, måste det enligt min mening anses påkallat, att beträffande de orter, där dylik omfattande arbetslöshet eller nöd redan må hava uppkommit eller kan befaras inom snar framtid inträda, åtgärder kunna från det allmännas sida vidtagas för att förhindra eller försvåra åtkomsten av sådana drycker — och detta alldeles oavsett, huruvida ifrågavarande åtgärder kunna anses för ordningens upprätthållande nödiga.

Det synes lämpligen böra ankomma på Kungl. Maj:ts befallningshavande att uti ovan angivna fall, i den omfattning de lokala förhållandena betinga, utfärda förbud mot ifrågavarande försäljnings bedrivande eller, där sådant förbud ej anses påkallat, meddela erforderliga inskränkningar i avseende å försäljningsrättighets utövande. Härvid torde dock det förbehåll böra stadgas, att vid krig eller omedelbar krigsfara medgivande uti ifrågavarande avseende bör lämnas av Kungl. Maj:t, som i dylika fall lär er äga möjlighet att häst bedöma alla på frågans prövning inverkan omständigheter.»

I överensstämmelse med de av chefen för civildepartementet sålunda angivna grunder hade inom finansdepartementet utarbetats förslag till ändrade bestämmelser i oförmälda hänseenden. Dessa förslag, som avsågo ändringar i 35 § 2 mom. i gällande brännvinsförsäljningsförordning samt 31 § 2 mom. i förordningen angående försäljning av vin och öl, hade erhållit följande avfattning:

»Då arbetslöshet eller nöd i större omfattning är rådande, så ock när vid krig eller omedelbar krigsfara Kungl. Maj:t det medgiver, äge Kungl. Maj:ts befallningshavande, även om sådant ej kan anses erforderligt för ordningens upprätthållande, meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel med brännvin (försäljning av vin eller öl) eller föreskriva de inskränkningar i sådan handel (försäljning), som må finnas nödiga.»

Enligt Kungl. Maj:ts beslut berörda den 5 december inhämtades över förslagen utlåtanden från kontrollstyrelsen och socialstyrelsen.

Kontrollstyrelsen förklarade, att, då det avsedda syftet torde stå att vinna genom de förelagda förslagen, lagbestämmelsernas avfattning icke föranledde någon erinran från ämbetsverkets sida. I övrigt framhöll kontrollstyrelsen, hurusom befogade krav på ersättning i vissa fall vid bestämmelsernas tillämpning kunde framställas av såväl tillverkare som arbetare. Särskilt gällde detta, framhöll styrelsen, vid ett plötsligt förbud mot bedrivande av ölförsäljning, avsett att inom vidsträckta områden av landet tillämpas under en längre tid. Därvid skulle nämligen äventyras, att ej mindre det redan bryggda ölet utan även den produkt, som vore under tillverkning, till stor del fördärvades. På grund härav ansåg sig kontrollstyrelsen kunna utgå från den förutsättningen, att beträffande ölförsäljningen vederbörande myndigheter icke komme att meddela förbud mot dylik försäljning annat än under alldeles säregna

förhållanden, utan i stället komma att föreskriva lämpliga inskränkningar, som kunde tillfredsställa intressen av såväl social som ekonomisk art.

Till kontrollstyrelsens berörda utlåtande, vilket undertecknats av chefen och de tre ledamöterna, anförde samtliga ledamöterna särskilda meningar. Två av dem förklarade sig icke kunna tillstyrka förslaget, i vad det avsåge beredande av utvidgad möjlighet för myndigheterna att påbjuda försäljningsförbud för öl, enär, bland annat, ett sådant förbud på grund av ölets relativt ringa hållbarhet måste verka vida mer förlustbringande än beträffande vin eller spritdrycker. Den tredje ledamoten avstyrkte förslaget i dess helhet.

Socialstyrelsen förklarade i sitt utlåtande, att styrelsen funne, att de olägenheter av social och ekonomisk natur, som förbrukningen av alkoholhaltiga drycker under sådana omständigheter som de av departementschefen angivna kunde medföra, otvivelaktigt kunde motivera meddelandet av förbud mot försäljning av alkoholhaltiga drycker.

Styrelsen anförde vidare:

»Vid krig eller omedelbar krigsfara synes detta främst kunna fastslås; de särskilda hänsyn, som eljest måste tagas till de ekonomiska intressen hos vederbörande företagare och hos dem anställd personal, vilka av förbudet eventuellt kännbart beröras, nödgas då liksom så mycket annat vika för nödvändighetens krav. I fråga om övriga i förslagen förutsatta fall, då förbud eller inskränkning skulle kunna meddelas, måste däremot framhållas, att berörda hänsyn för meddelande överhuvud av förbud eller inskränkning synas böra tillmätas stor, stundom avgörande betydelse. Själva utgångspunkten för lagförslagen talar härför. Är det nämligen så, att man, när arbetslöshet eller nöd i större omfattning är rådande, i ett förbud eller en inskränkning av ifrågavarande art vill se ett medel till arbetslöshetens eller nödens begränsning eller mot deras fortsatta utveckling, så torde det vara uppenbart, att ett förbud eller en inskränkning, som i sin ordning genom den hämsko, den lägger på den därav berörda näringen, därinom kan förorsaka arbetslöshet eller rent av nöd, icke utan vidare och under alla förhållanden är ett lämpligt medel att anlita. Ett noggrant avvägande av de med förbudet eller inskränkningen förbundna fördelar och nackdelar bör uppenbarligen föregå dess meddelande och där nackdelarna överväga fördelarna, bör förbud eller inskränkning icke förekomma.»

Härefter framhöll socialstyrelsen några synpunkter till belysning av de ekonomiska intressen, som berördes av förslaget, och uttalade slutligen såsom sin mening, att närhelst förbud eller inskränkning av ifrågavarande art skulle meddelas, detta borde ske genom Kungl. Maj:t, som i vida högre grad än de särskilda befallningshavandena hade medel till förfogande att bedöma dess konsekvenser, icke minst med hänsyn till de särskilda kostnader i form av ersättningar åt därav lidande, som statsverket kunde åsamkas. Att sålunda beslutanderätten i frågan hän-

lades till den högsta administrativa myndigheten ansåg socialstyrelsen även komma att medföra vinsten av större likformighet vid fastställande av förbud eller inskränkning ävensom starkare betoning därav att förbud eller inskränkning i förevarande fall ej borde givas annat än i särskilda och mera omfattande undantagsfall.

Styrelsen hemställde, att förslagen måtte erhålla följande eller annan liknande förändrad lydelse:

»Finnes vid krig eller omedelbar krigsfara eller där arbetslöshet eller nöd i större omfattning är rådande nödigt att meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel med brännvin (försäljning av vin eller öl) eller föreskriva inskränkningar i sådan handel, må Kungl. Maj:t, även om sådant ej må vara erforderligt för ordningens upprätthållande, där-om förordna.»

Den fråga, över vilken kontrollstyrelsen och socialstyrelsen sålunda yttrat sig, är nu beroende på Kungl. Maj:ts förnyade prövning.

Av de återgivna eller refererade delarna av de bägge yttrandena torde framgå, att bägge styrelserna framkommit med uttalanden, som ur vissa allmänna synpunkter belysa det spörsmål, vilket närmast utgör föremål för motionärernas framställning. Sistnämnda spörsmål eller frågan huruvida *nu rådande förhållanden böra föranleda meddelande av förbud* mot handel med alkoholhaltiga drycker, hava däremot styrelserna givetvis icke haft anledning att utreda. Än mindre hava de berört frågan om förbud mot import av sådana drycker. Icke heller lär Kungl. Maj:t vid den fortsatta beredningen av omförmälda förslag rörande utvidgad befogenhet för administrativa myndigheter ifråga om handeln med alkoholhaltiga drycker finna anledning att ingå i omedelbar prövning av den fråga, som i motionerna behandlas. Vid nu angivna förhållanden har utskottet ansett sig kunna upptaga föreliggande motioner till behandling utan att avvakta den bebådade propositionen. Och då den utredning, som i motionerna ifrågasatts, givetvis kräver sin tid, har utskottet ansett den omständigheten, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad därpå, att under nu rådande förhållanden inskränkningar i handeln med alkoholhaltiga drycker kunna vara påkallade, icke böra avhålla utskottet från att bereda riksdagen tillfälle att redan nu fatta beslut i anledning av motionärernas yrkande.

Utskottet övergår härmed till att angiva sin ställning till sistnämnda yrkande.

Utskottets
yttrande.

De nu rådande förhållandena, kännetecknade av, bland annat, väsentligt minskade tillfällen till arbetsförtjänst och betydligt stegrade priser å livsförnödenheter, innefatta, enligt utskottets mening, starka skäl till effektiva åtgärder för nedbringande av konsumtionen av alkoholhaltiga drycker. En tydligt uttryckt folkmening har också påyrkat sådana åtgärder.

Vid genomförandet av desamma komma emellertid obestriddigen att resa sig svårigheter av såväl statsfinansiell och nationalekonomisk som även privatekonomisk art. Detta förhållande, som i vissa hänseenden belysts i de ovan berörda utlåtandena, har icke heller av motionärerna förbisetts. Enligt utskottets mening måste man räkna med att en utredning i ämnet kan giva till resultat, att de ekonomiska svårigheterna vid genomförandet av ett tillfälligt *totalförbud* i avseende å försäljning och import av alkoholhaltiga drycker icke kunna i allo övervinnas. Frågan om påbudandet av ett sådant förbud bör emellertid, anser utskottet, allvarligt övervägas. Men utredningen synes icke böra inskränka sig därtill utan böra avse även sådana väsentliga inskränkningar i avseende å försäljning och import av alkoholhaltiga drycker, av vilkas genomförande man kan vänta en effektiv begränsning av möjligheterna att anskaffa alkoholhaltiga drycker.

Utskottet har sålunda funnit sig böra tillstyrka riksdagen att i anledning av föreliggande motioner avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av nu antydd innebörd och omfattning ävensom med anhållan att Kungl. Maj:t måtte under denna riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda. Utskottet vill icke underlåta att i samband med sin hemställan i ämnet uttryckligen betona, att riksdagen enligt utskottets mening vid bifall till berörda hemställan icke i något hänseende intager ställning till de frågor, som genom den proposition, vilken enligt vad utskottet ovan omförmålt för närvarande förberedes, kunna bringas under riksdagens prövning.

I anslutning till vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner, I: 52 av herr C. G. Ekman m. fl. och II: 115 av herrar Pettersson i Södertälje och Källman, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt verkställa utredning av frågan om införande under nu rådande ekonomiska kris av förbud mot eller väsentliga inskränkningar i avseende

å försäljning och import av alkoholhaltiga drycker ävensom snarast möjligt inför den nu församlade riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 4 februari 1915.

På bevillningsutskottets vägnar:

K. G. KARLSSON.

Reservationer:

av herrar *Lyckholm*, *Antonsson*, frih. *Fleming* och *Knaust*, som anført:

Då utskottet erhållit kännedom om att Kungl. Maj:t har för avsikt att till riksdagen avlåta proposition, som avser att möjliggöra vidtagande av åtgärder i det syfte, som av motionärerna avses, anse vi, att utskottet, i avvaktan på ifrågavarande proposition och den utredning som därvid kan komma att lämnas, bort hemställa:

att motionerna nr 52 i första och nr 115 i andra kammaren icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

samt av herrar *Nilsson* i Bonarp, *Jansson* i Kalmar, *Johan Östberg* och *von Hofsten*, vilka anført:

Vi hava i utskottet förfäktat den mening, att utskottet lämpligen bort avvakta framläggandet av den i utlåtandet omförmälda kungl. propositionen, innan utskottet tagit ställning till nu ifrågavarande motioner, enär, såsom redan framgår av vad om berörda kungl. proposition i utskottets utlåtande refereras, densamma nära sammanhänger med det ärende, som här avses. Då vi icke inom utskottet vunnit majoritet för

denna vår uppfattning, hava vi emellertid icke velat motsätta oss en hemställan om utredning i den föreliggande frågan uti den modifierade form, utskottets beslut slutligen erhållit. Därjämte anse vi att i *motivering*en bort inryckas jämväl ett uttalande, att riksdagen icke med den gjorda hemställan velat taga någon som helst ställning till frågan om införande av allmänt totalförbud, vadan vi anse, att sista punkten i tredje stycket sida 6 bort erhålla följande lydelse: »Utskottet vill icke underlåta att i samband med sin hemställan i ämnet uttryckligen betona, att riksdagen enligt utskottets mening vid bifall till berörda hemställan icke i något hänseende intager ställning till *vare sig* de frågor, som genom den proposition, vilken enligt vad utskottet ovan omförmält för närvarande förberedes, kunna bringas under riksdagens prövning, *eller till frågan om totalförbud.*»

Vissa uttalanden i utskottets motivering hava vi i övrigt icke kunnat biträda.